

Barbara Gogol

POJĘCIA Z TEORII MUZYKI NA LEKCJACH WYCHOWANIA
MUZYCZNEGO W PODSTAWOWEJ SZKOLE OGÓLNOKSZTAŁCĄCEJ

Część I. A n a l i z a p r o g r a m u n a u c z a n i a
w y c h o w a n i a m u z y c z n e g o w p o d -
s t a w o w e j s z k o l e o g ó l n o -
k s z t a ł o ą c e j .

U w a g i w s t ę p n e

Zainteresowanie problemem muzycznych pojęć teoretycznych zrodziło się w trakcie prowadzenia zajęć na kierunkach: "Pedagogika opiekuńcza" i "Nauczanie początkowe z wychowaniem muzycznym", na wydziale pedagogicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy.

W odróżnieniu od studentów kierunku "wychowania muzycznego", przy rekrutacji których wymaga się wykształcenia muzycznego w stopniu podstawowym lub średnim, słuchacze wyżej wymienionych kierunków to absolwenci szkół ogólnokształcących lub zawodowych niemuzycznych. Ich kontakt z pojęciami i terminologią muzyczną odbywał się jedynie /poza nielicznymi wyjątkami/ na bazie zajęć w szkole ogólnokształcącej. Analiza programu nauczania wychowania muzycznego wskazuje na dość obszer-

ny, choć elementarny materiał z zakresu wiadomości o muzyce, jaki powinien posiadać absolwent podstawowej, a tym bardziej średniej szkoły ogólnokształcącej.

Tymczasem rzeczywistość okazuje się bardzo odległa od zamierzeń programowych.

Studenci pierwszych lat na kierunkach: "pedagogika opiekuńcza" i "nauczanie początkowe z wychowaniem muzycznym" nie znają ani nazw dźwięków, ani gam. Mają kłopoty z narysowaniem kłucza wiolinowego, nie mówiąc już o praktycznym zastosowaniu wiadomości w śpiewie lub muzykowaniu.

Ten stan rzeczy spowodował szczególne zainteresowanie problematyką pojęć teoretycznych. W tym celu przeprowadzono szereg badań, które uzewnętrzniły się w pracach dyplomowych studentów kończących 3-letnie wyższe studia, prowadzonych i kierowanych przez autorkę niniejszych uwag. Skupiły się one w pierwszej kolejności na problematyce pojęć teoretycznych muzyki w szkole ogólnokształcącej podstawowej. Przemawiał za tym również i ten fakt, że w szkole średniej wychowanie muzyczne jest przedmiotem wymiennym z wychowaniem plastycznym.

Zasadniczy problem został wyrażony w następującym pytaniu:

Jaki jest poziom opanowania muzycznych pojęć teoretycznych przez uczniów szkoły podstawowej i w jaki sposób należy zapobiegać powstawaniu trudności w ich przyswajaniu?

Z powyższej problematyki wyłoniono następujące szczególne zagadnienia :

1. W jakim stopniu program nauczania wychowania muzycznego odpowiada realnym potrzebom w zakresie wyposażenia uczniów szkoły podstawowej w elementarne wiadomości z zakresu teorii muzyki ?
2. W jakim stopniu podręczniki wychowania muzycznego stanowią pomoc dla uczniów w kształtowaniu pojęć teoretycznych muzyki ?
3. Jaki jest poziom opanowania przez uczniów szkoły podstawowej wiadomości o muzyce objętych programem nauczania ?
4. Jakie są przyczyny trudności w przyswajaniu i kształtowaniu pojęć teoretycznych muzyki ?
5. Jakie czynniki warunkują prawidłowe przyswajanie przez uczniów pojęć teoretycznych muzyki ?

Stały się one programem przeprowadzonych badań. Badania te dokonane w oparciu o analizę dokumentacji, test pedagogiczny, obserwację, kwestionariusze, wywiady i rozmowy dostarczyły bogatego materiału. Z tym materiałem pragnę się podzielić.

Całość problematyki z zakresu wiadomości o muzyce w szkole podstawowej pragnie autor omówić z kilku aspektów:

a/ przystosowania programu nauczania wychowania muzycznego w zakresie wyposażenia uczniów w elementarne pojęcia teore-

tyczne muzyki,

- b/ przydatności podręczników w kształtowaniu tych pojęć,
- c/ poziomu wiedzy o muzyce absolwenta szkoły podstawowej,
- d/ przyczyn trudności w przyswajaniu pojęć teoretycznych i możliwości ich uniknięcia.

Niniejszy artykuł poświęcony analizie programu nauczania stanowi pierwszy z zamierzonych czterech poświęconych temu zagadnieniu.

Analiza programu nauczania wychowania muzycznego ośmioklasowej szkoły podstawowej.

Wprowadzony do realizacji zarządzeniem Ministra Oświaty z dnia 1.VII.1963r. program nauczania w zakresie wychowania muzycznego wykazuje dwustopniowość:

- a/ w klasach I-IV jest to tzw. nauczanie początkowe,
- b/ w klasach V-VIII - nauczanie systematyczne.

W naszej analizie posłużyliśmy się również tym układem, stąd najpierw zostanie przedstawiona analiza programu nauczania w klasach I-IV, a następnie w klasach V-VIII.

Będzie ona dokonywana wyłącznie z punktu widzenia jednego tylko z czterech zadań wychowania muzycznego tj. "wyposażenia uczniów w elementarne wiadomości z zakresu muzyki,"^{1/}

Poddana więc zostanie analizie sensowność układu, celowość, przydatność oraz możliwości realizacji proponowanego przez program zakresu elementarnych wiadomości o muzyce.

^{1/}Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej. Wychowanie muzyczne klasy V-VIII, Warszawa 1963. PZWS, s.2.

Program opracowany dla klas I-IV został podzielony na cztery działy: pieśni, ćwiczenia: słuchowe, rytmiczne i głosowe, audycje muzyczne, muzykowanie. W dziale drugim umieszczone są obok wyszczególnionych ćwiczeń kształcących słuch, poczucie rytmu i głos - wiadomości. Taki układ obowiązuje przez wszystkie klasy z tym, że w programie klas V-VIII miejsce "wiadomości" znajduje się bezpośrednio po ćwiczeniach słuchowych lub rytmicznych. W przedstawionym poniżej ujęciu tabelarycznym "wiadomości" ujęto na czołowym miejscu. Uzupełniono je tymi zaleceniami programowymi ujętymi w ćwiczeniach, audycjach i muzykowaniu, które bezpośrednio lub pośrednio nawiązują do nowych wiadomości lub też wyprzedzają je.

Tabela 1. ZAKRES WIADOMOŚCI O MUZYCE W PROGRAMIE NSUCZANIA WYCHOWANIA MUZYCZNEGO W KL. I-IV.

Klasa	Cwiczenia		Audyjo	Musykowanie
	słuchowe	rytmiczne		
I	1	3	5	6
	2	4	5	6
II	1	3	5	6
	2	4	5	6

I	1	Dźwięki "oienkie", Wykonywanie rytmu na instr. perkusyjnych/bębnek, trójkąt, itp/ Taktowanie w dwu- i trójmiarze.	Rozróżnianie tempa szybkiego i wolnego, dzw. wysokich i niskich, muzyki ze słowami lub bez	Zorganizowanie nie w miarę możliwości zespołu muzycznego od- bywającego niskich, muzyki ze słowami lub bez
	2	Spiewanie /.../ wacja obrazu graficznego gamy. Określanie /.../ wysokości 2 dźwięków wyższych i niższych /ze stopniowym zaniej- szaniem ich odległości/.	Rozróżnianie dźwięków krótszych i dłuższych. Po- prawne takto- wanie /.../ w czteromiarze. Pojęcie tempa np. piosenki wolnej i szybkiej.	prostszych instrumentów, jak np: cymbałki, harmonijki ustne, man- doliny, per- kusja.
II	1	Spiewanie /.../ wacja obrazu graficznego gamy. Określanie /.../ wysokości 2 dźwięków wyższych i niższych /ze stopniowym zaniej- szaniem ich odległości/.	Rozróżnianie dźwięków krótszych i dłuższych. Po- prawne takto- wanie /.../ w czteromiarze. Pojęcie tempa np. piosenki wolnej i szybkiej.	prostszych instrumentów, jak np: cymbałki, harmonijki ustne, man- doliny, per- kusja.
	2	Spiewanie /.../ wacja obrazu graficznego gamy. Określanie /.../ wysokości 2 dźwięków wyższych i niższych /ze stopniowym zaniej- szaniem ich odległości/.	Rozróżnianie dźwięków krótszych i dłuższych. Po- prawne takto- wanie /.../ w czteromiarze. Pojęcie tempa np. piosenki wolnej i szybkiej.	prostszych instrumentów, jak np: cymbałki, harmonijki ustne, man- doliny, per- kusja.

1	2	3	4	5	6	7
I	Pięciolinia. Linia dodana. Klucz. Nazwy solmizacyjne nut. Takty: $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$. Wartości rytmiczne: cała nuta, ćwierćnuta. Kropka przy półnucie.	Śpiewanie solmizacją gam majerowych: Do, Re /.../ przy pomocy schodków wznoszących się i opadających, a następnie nut na pięciolinii.	Określanie za pomocą taktowania długości poszczególnych dźwięków w ciągu jednej i czterech miar w taktach: $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$.		Rozpoznawanie dźwięków instr: fortepianu, skrzypiec, trąbki. Przykłady tańców polskich: krakowiak, kujawiak, oberek.	jw.
III						
IV	Wartości rytmiczne: cała nuta, półnuta, półnuta z kropką, ćwierćnuta, ósemka i od powiednie pauzy. Takty: $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{6}{8}$. Najprostsze zestawienia wartości rytmicznych w takcie. Miejsca i nazwy solmizacyjne nut na pięciolinii od "h" do "o". Przedtakt w zapisie nutowym.	Śpiewanie solmizacją gam majerowych: Do, Re, Mi /.../	Przedtakt piosenki	Śpiewanie piosenek znanych z czasosowaniem odoleń i dynamicznych - piano, mezzoforte, forte.	jw.	

1							
2	Zapisywanie w zeszytach na pięćciu liniach gamy Do i trójdźwięku I tonia. Oznaczenie cyframi rzymskimi kolejności stopni. Znajomość znaków powtórzenia i oznaczeń dynamicznych: p, mf, f.						
3							
4							
5							
6							
7							

IV

1. Porównując zakres wiadomości teoretycznych klasy III z wymogami programowymi klas I i II należy stwierdzić, że klasa III stanowi jak gdyby punkt zwrotny w edukacji uczniów. Zdecydowana przewaga myślenia konkretno-obrazowego w pierwszych latach nauki stwarza poważny problem w przejściu od wyobrażeń do pojęć. Ze względu na to wydaje się, że zakres pojęć teoretycznych klasy III zaleconych przez program nauczania jest zbyt obszerny. Dodać tu należy, że oprócz "oficjalnie" wskazanych pojęć teoretycznych, w dziale "audycje muzyczne", spotykamy jeszcze inne pojęcia nieznanne uczniom klasy III jak tańce: krakowiak, kujawiak, oberek oraz instrumenty: fortepian, skrzypce, trąbka.

Wydaje się, że wprowadzenie np. klucza wiolinowego, dwudzielnych wartości rytmicznych już w klasach I-II może liczyć na pełne powodzenie, a wprowadzenie tych elementarnych pojęć dopiero w klasie III jest mocno spóźnione. Na takie właśnie ustawienie programu wskazują również inne bardziej ważne argumenty.

2. Nauczanie wychowania muzycznego w klasach I-IV jest niemożliwe bez uwzględnienia prawidłowości kształtowania się dyspozycji ruchowych dziecka. Dziecko 7-8-letnie wykazuje ogromną potrzebę ruchu i aktywności. Nie zostało to absolutnie uwzględnione w dotychczasowym programie nauczania. W ogóle nie ma tu miejsca na tak przecież konieczne i cenne zajęcia muzyczno-ruchowe i zespołowe muzykowanie^{1/}.

Wprowadzone dopiero w kl. III wartości rytmiczne, z powodzeniem mogłyby się znaleźć w klasie I. Poparte kon-

^{1/} Ujęte jako czwarty dział w programie - "muzykowanie", odsunięto do zajęć pozalekcyjnych /por. tabela 1-muzykowanie/.

kretami, np. klockami o odpowiednio zmniejszających się o połowę rozmiarach, które można by układać w pewne tematy rytmiczne, zostaną lepiej przyswojone i utrwalone już w początkowym okresie nauczania.

3. Muzykowanie jako forma czynnego uczestnictwa w wykonywaniu muzyki umożliwia kształtowanie wielu pozytywnych cech osobowości dziecka /solidarności, wspólnej odpowiedzialności za wykonanie utworu/ i pozwala mu na aktywnym tworzeniu i odtwarzaniu muzyki. Temu ostatniemu zadaniu służyć musi /oprócz znajomości instrumentu/ poznanie nazw literowych dźwięków, początkowo dwóch, trzech, stopniowo na przestrzeni I-IV klasy rozszerzanych i utrwalanych w pewnych wzorach melodycznych. Kolejność i wybór tych dźwięków zależą będzie od instrumentu, którym dzieci posługiwać się będą na lekcjach.
4. Badania nad genetycznym rozwojem zdolności muzycznych dziecka wykazały, że dopiero "w ósmym roku życia zaczyna kształtować się u dziecka poczucie tonalne, które rozwija się do 12 roku życia i od tego momentu wyraźnie dominuje w percepcji /do 16 roku życia, /^{1/}. Stąd w programie nauczania pierwszych klas powinno się przestrzegać zasady unikania tych wszystkich zwrotów melodycznych /np. trójdźwięków/, które utrwalają system dur-moll. W to miejsce należy wprowadzać i rozbudowywać materiał dźwiękowy w kierunku rozszerzonej tonalności /dur-moll, pentatonika /^{2/}.

^{1/} Z badań Arlette Zenatti /Institut de Musicologie de Paris/ omówionych przez Andrzeja Pytkaka w: "Wychowanie Muzyczne w Szkole", Nr 1-1972, PZWS - Warszawa, s.11.

^{2/} A. Pytlak, Założenia teoretyczne nowego programu wychowania muzycznego, w: "Wychowanie Muzyczne w Szkole", Nr 5-1972, PZWS - Warszawa, s. 265 - 266.

Pozostawało by to w nierozzerwalnym związku z wprowadza -
nymi kolejno dźwiękami w nauce gry na instrumentach.
"W ten sposób - jak pisze Andrzej Pytlak - unikamy domi-
nowania trybu majorowego świadomości ucznia i wynikających
stąd trwałych zaniedbań w słyszeniu i operowaniu innymi
skalami i układami dźwięków^{1/}."

5. Badania psychologów nad genetycznym rozwojem zdolności
muzycznych dziecka wskazały ponadto na istnienie tzw. pier-
wotnych pojęć muzycznych, "oznaczających pewne właściwości,
które są percepowane i rozumiane przez dziecko z natury sa-
mego rozwoju psycho-fizycznego, bez jakiegokolwiek inter-
wencji pedagogicznej"^{2/}. Należą do nich takie jako poczu-
cie czasu trwania, poczucie wysokości dźwięku, poczucie
dynamiki i barwy. Nasuwa się więc wniosek, aby w klasach
I-II osłuchać dzieci z muzyką, rozmilować w niej, przygo-
tować do kontynuacji świadomego obcowania z nią, tym sa-
mym ugruntowując pierwotne pojęcia muzyczne^{3/}. Stąd nale-
żałoby przesunąć takie zagadnienia jak zapoznanie z bar-
wą instrumentów z klasy III do klas I-II, rozszerzyć za-
kres z trzech do około pięciu - ośmiu instrumentów, jak też
wcześniej niż w klasie IV-iej zapoznać dzieci z odcieniami
dynamicznymi.

1/ Ibidem.

2/ A. Pytlak. "Współczesne badania nad rozwojem muzycznym
dzieci - ich implikacje dla programu wychowania muzycznego."
/Omówienie doniesienia Marlin Pflenderer Zimmermann - USA,
przedstawionego na Kongresie ISME w 1970r./ w: Wychowanie
Muzyczne w Szkole, Nr 1-1972, PZWS - Warszawa, s:13.

3/ Komentując prace eksperymentalne M.P. Zimmermann, A. Pyt-
lak przytacza spostrzeżenie, "ze podobnego odkrycia już
wówczas dokonali na naszym terenie matematycy, wprowa-
dzając matematyczne pojęcia pierwotne /np. pojęcie zbioru/
w programach matematyki dla kl. I szkoły podstawowej.
Nie jest to, jak sądzą niektórzy, stosowanie wyższej mate-
matyki w kl. I, lecz po prostu zrozumienie normalnych możli-
wości rozwojowych dziecka i pogłębienie świadomości

6. W dziale "audycje muzyczne," w kl. I-II program nauczania zaleca wysłuchanie i rozróżnienie muzyki ze słowami /pieśni/ lub bez /utworów instrumentalnych/. Wydaje się więc, że celowe i uzasadnione będzie zapoznanie uczniów z podstawowymi elementami pieśni: tekstem, akompaniamentem, melodią, rytmem oraz rodzajami głosów ludzkich /na początek ze skrajnymi: sopranem i basem/.
7. Obserwacja słuchowa utworów, a zwłaszcza własna twórczość muzyczna uczniów powinna być połączona ze znajomością podstawowych zasad kształtowania formalnego np. z zasadą kontrastu. Stąd w programie nauczania klas I-IV powinny znaleźć się takie pojęcia formy reprzyzowej w układzie bardzo prostym jak "AB," czy "ABA,".
8. Postulowana przez twórców nowego eksperymentalnego programu wychowania muzycznego^{1/} mowa jako element wychowania muzycznego może stanowić konkretny materiał, na bazie którego wprowadzać można wiele pojęć teoretycznych muzyki. Przedstawione przez nauczycieli - uczestników tzw. eksperymentu koszalińskiego lekcje w kl. I-ej^{2/}, ujawniają ogromne możliwości tkwiące w mowie jako materiale wyjściowym do wprowadzenia takich pojęć jak tempo, dynamika, pauza, odmiany artykulacji /staccato, legato/ itp.

struktury przedmiotu matematyki. Immanentna logika tego przedmiotu doprowadziła ich do takiego ujęcia programowego. Oby nowy program wychowania muzycznego był w naszej szkole drugim z kolei, który te problemy i wymagania wyraźnie postawi.

Żyjemy dziś w świecie zorientowanym naukowo, więc pamiętajmy, że wychowanie muzyczne też temu procesowi podlega." Ibidem.

^{1/} Program ten/nieopublikowany/realizowany jest na razie w wytypowanych szkołach eksperymentalnych na terenie kilku województw w kraju.

^{2/} Z. Kurowska. Możliwości wyrazowe mowy w powiązaniu z wierszem J. Tuwima pt. "Lokomotywa,"/Lekcja eksperymentalna w kl. I listopad/ w: Wychowanie Muzyczne w Szkole, Nr 3-1973, PZWS - Warszawa, s.149-151.

Tabela 2.

ZAKRES WIADOMOŚCI O MUZYCE W PROGRAMIE NAUCZANIA WYCHOWANIA MUZYCZNEGO

W KLASACH V - VIII.

Klasa	Ćwiczenia			Audycje muzyczne	
	Wiedomości	Sluchowe	Rytmiczne		
1	2	3	4	5	6
V		<p>Śpiewanie nazwanymi solmizacyjnymi gam: B, C, D, E, F, G i trój-dźwięków I stopnia</p> <p>Śpiewanie kanonów dwugłosowych.</p> <p>Próby improwizowania następników do poprzedników.</p>	<p>Odtwarzanie za pomocą klaskania trudniejszych fragmentów rytmicznych.</p> <p>pieśni /.../ z zastosowania nymi poznanych do tychozas wartości rytmicznych z daniem grupy: J. J. /.../</p>	<p>Śpiewanie gam majorowych w kierunku opadającym od dźwięków d² e², e²/.../</p>	<p>Audycje: przykładowe tematy: o czym opowiada ją pieśni, muzyka naśladuje i opowiada, muzyka może mieć różne tempo, instr. dęte blaszane, dzieciństwo Chopina, muzyka rosyjska i radziecka.</p>

1	2	3	4	5	6
	Pojęcie całego tonu i półtonu. Skala majorowa jako wzór budowy gam majorowych. Litery nazywające szeregi podstawowego oraz nazwy dźwięków nie należących do szeregu podstawowego.	Śpiewanie /.../ fragmentów z przygodnym podwyższeniem i obniżeniem stopnia przy zastosowaniu znaków: krzyżyka, bomoła, kasownika. Śpiewanie kanonów dwu-trzygłosowych. Próby dobierania drugiego głosu do śpiewających melodi. Śpiewanie trójgłosowe i stopnia	J.w. z dodaniem: k, g, b, j, j, j. Śpiewanie gamy rytmizowanej w taktach: 2/4, 3/4, 4/4, 5/8.	Gamy C i D-dur w obydwu kierunkach z wykonaniem każdego dźwięku na połączonych samogłoskach: u-o-a, i-e-a.	Przykładowe tematy: muzyka ilustracyjna i opowiadania /.../ muzyka nieznająca granic, rytmy i melodie murzyńskie w muzyce artystycznej, powstania i kontrasty /forma ABA/, instrumenty dęte drewniane, opera, Moniuszko.
	Skala minorowa pierwotna i harmoniczna. Gama minorowa. Budowa trójgłosowego i minorowego. Rola znaków przykluczkowych. Nazwy odległości od prymy do oktawy włącznie	Śpiewanie nazwami solmizacyjnymi t r i a d y w gamach: A, B, D, Es, E, F, G-dur w obrębie skali gda do fis. Próby układania własnych melodii w tonacji C-dur.	J.w.	J.w.	Przykładowe tematy: muzyka ilustracyjna i opowiadania /.../ muzyka nieznająca granic, rytmy i melodie murzyńskie w muzyce artystycznej, powstania i kontrasty /forma ABA/, instrumenty dęte drewniane, opera, Moniuszko.
VI					
VII					

1	2	3	4	5	6
	<p>Skala majorowa i minorowa /utrwalenie/. Nazwy dźwięków szeregu podstawowego: solmizacyjne i literyowe /utrwalenie/. Skala użytkowa dźwięków - nazwy oktaf: mała, razkreslna i dwukreslna. Określenie tonacji majorowych na podstawie znaków przykluczowych / do trzech znaków/. Funkcja znaków: krzyżyk, bemol, kasownik. Rodzaje taktów: prosty i złożony:</p>	<p>Śpiewanie gam durowych i molowych a, h, c, d i emoll i triady w tych gamach. Śpiewanie na głos-oc "la" kolejnych półtonów w górę lub w dół między stopniami III i IV oraz VI i VIII różnych gam majorowych.</p>	<p>J.w.</p>	<p>J.w.</p>	<p>Przykładowe tematy: muzyka ilustruje i opowiada, /.../. Muzyka programowa, słynne opery, rondo, słuchamy suity, rytmy taneczne różnych narodów, formy wieloosęciowe /sonatowe/, muzyka Szymanowskiego /z podaniem wiadomości z życia i twórczości kompozytora/, polska muzyka narodowa /.../</p>

Analiza programu nauczania wychowania muzycznego w klasach V-VIII dostarcza również kilku uwag krytycznych,

1. Układ programu w klasach V-VIII eliminuje w ogóle muzykowanie jako dział, choć i w klasach I-IV nie było one uwzględniane /patrz przypis na stronie 7-sj/. Wydaje się, że już począwszy od klas najmłodszych powinno obowiązywać nauczanie gry na jednym z możliwie szeroko dostępnych instrumentów /np. na flecie prostym/. Dla interesującej nas problematyki oznaczało by to konieczność wprowadzenia pojęcia skali użytkowej dźwięków - nazw oktaw o wiele wcześniej, niż w klasie VIII, z równoległym zaznajamianiem uczniów ze znakami chromatycznymi i ich funkcjami w notacji muzycznej.
2. Podobnie jak w korelacji pomiędzy "wiadomościami," a "ćwiczeniami," i "audycjami muzycznymi," również w układzie wewnętrznym "wiadomości," program wykazuje brak konsekwencji. I tak np. w klasie VI program zaleca wprowadzanie pojęć teoretycznych w następującej kolejności:

- a/ cały ton i pół-ton,
- b/ skala majorowa jako wzór budowy gam majorowych,
- c/ literowe nazwy dźwięków szeregu podstawowego,
- d/ literowe nazwy dźwięków nie należących do szeregu podstawowego.

Wymienione zagadnienia łączą się ze sobą w pewną całość, stąd ich ustawienie przez program w wyżej przedstawionej kolejności wydaje się być kontrowersyjne. Nie można bowiem mówić o całym i półtonie, nie wprowadziwszy uprzednio nazw literowych dźwięków. Nazwy solmizacyjne nie są bowiem jednoznaczne. Podobnie przed wprowadzeniem schematu budowy skali majorowej uczniowie winni znać nazwy literowe szeregu podstawowego, schemat ten ma w konsekwencji prowadzić

do budowy innych niż C-dur gam, a więc również nieodzowna jest znajomość nazw literowych nie należących do szeregu podstawowego.

W konsekwencji powyższych wątpliwości wydaje się, że kolejność wprowadzania nowych pojęć w klasie VI-iej powinna być następująca:

a/ nazwy literowe dźwięków szeregu podstawowego,

b/ nazwy literowe dźwięków nie należących do szeregu podstawowego^{1/},

c/ skala majorowa,

d/ półton i cały ton.

3. W klasie VII-iej program wprowadza nazwy interwałów bez przygotowania ich i utrwalenia w konkretnych ćwiczeniach słuchowych. Płyne stąd dwojakiego rodzaju wnioski: pojęcia i nazwy interwałów wprowadzać należy po uprzednim przygotowaniu a następnie utrwalać na konkretnym materiale muzycznym, bądź w ogóle zrezygnować z interwałów, co nie zakłóci dalszego toku wprowadzania wiadomości o muzyce.
4. W dziale "audycje muzyczne" pojawiają się tematy zapoznawające uczniów z formami muzycznymi. Pomijając fakt, że wiele z nich powinno pojawić się o wiele wcześniej /np. forma ABA/, chcemy zwrócić uwagę na umieszczone w programie klasy VIII-iej "formy wieloczęściowe /sonatowe/". Takie ujęcie sugeruje poznanie takich form jak sonaty, koncertu, symfonii. Brakuje natomiast wcześniejszego zaznajomienia uczniów z suitą, wariacjami itp.

^{1/} Na marginesie tych rozważań nasuwa się spostrzeżenie, że użycie pojęcia szeregu podstawowego nie jest zbyt szczęśliwe; lepsze byłoby poprostu "dźwięków gamy C-dur" lub "dźwięków odpowiadających białym klawiszom na klawiaturze".

Sukcesywne, już od I klasy, zaznajomienie uczniów z podstawowymi formami muzycznymi, przygotowuje ich do świadomej percepcji dzieł muzycznych. Należy tutaj dodać, że na przestrzeni całego wychowania muzycznego w szkole podstawowej uczeń nie zostaje zaznajomiony nawet w sensie poznawczym z tym, co się aktualnie dzieje w świecie muzyki.

5. Wszystkie proponowane przez program formy wychowania muzycznego realizują i operują materiałem muzycznym utwalającym tryb majorowy / przeważnie w oparciu o gamę C-dur / aż do klasy VII. W tej klasie zostaje wprowadzona skala minorowa, ale jeszcze tu program zaleca "próby układania własnych melodii w tonacji C-dur oraz śpiewania ich nazwami solmizacyjnymi"^{1/}. Również w ramach ćwiczeń kształcenia słuchu należy stosować śpiewanie nazwami solmizacyjnymi i literowymi gam majorowych jak w klasach poprzednich / podkreśl. moje - BG/^{2/}. Podobnie ma się sprawa z ćwiczeniami rytmicznymi i głosowymi. W klasie VIII-iej zaleca się np. określanie tonacji majorowych / podkreśl. moje - BG/ na podstawie znaków przykluczowych - co jest z punktu widzenia logiki muzycznej założeniem błędnym i nierealnym. Co gorsza - błędy programu powiela się i utrwała. Wydane niedawno przez Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Warszawie " Wychowanie Muzyczne klasa V-VIII. Planowanie

1/ Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej. Wychowanie muzyczne klasa V-VII. PZWS, Warszawa 1963, s.8.

2/ Ibidem.

pracy dydaktyczno-wychowawczej^{1/} prezentuje przykładowy plan i rozkład materiału, w którym stwierdzono w zakresie repertuaru:

a/ w klasach V-VI - po dziesięć piosenek w tonacjach majorowych i jedną w tonacji molowej,

b/ w klasie VII-iej /a więc w tej, w której wdg programu wprowadza się skalę minorową/ - jedenaście piosenek w tonacjach majorowych i tylko dwie utrzymane w tonacjach molowych,

c/ w klasie VIII -ej dziewięć piosenek w tonacjach durowych i pięć piosenek utrzymanych w tonacjach molowych.

Jest to tym bardziej rażące, że w przedmowie do swoich propozycji autorki zaznaczają, że " wiadomości muzyczne powinny być wprowadzane przy konkretnych pieśniach, muzykowaniu i ćwiczeniach. Nie można wprowadzać teorii dla samej teorii, mija się to bowiem z celem wychowania muzycznego^{2/} .

Sam fakt unikania skali minorowej nie tylko w "wiadomościach, ale w materiale pieśniowym, ćwiczeniach pomocniczych wydaje się być niezłym nieuzasadniony i sprzeczny z zadaniami wychowania muzycznego w ogóle. Jak uważa Andrzej Pytlak "jest to podejście obce zarówno rozwojowi muzycznemu dziecka, jak i współczesnej pedagogice muzycznej oraz naszej

1/
Barbara Ajewska, Leokadia Warpechowska. Wychowanie muzyczne klasa V-VIII. Planowanie pracy dydaktyczno-wychowawczej. IKNiBO, Warszawa 1973.

2/Op. cit., s.5.

tradycji muzycznej^{1/}.

U w a g i k o ń c o w e

Podsumowując uwagi i spostrzeżenia po analizie aktualnego programu nauczania nasuwa się generalny wniosek:

Aktualny program wychowania muzycznego niewiele odbiega od poprzedniego ujęcia przedmiotu, jakim był śpiew. Wymaga on radykalnej rewizji i dostosowania go do aktualnych potrzeb i rzeczywistych zadań wychowania muzycznego. W dotychczasowym kształcie "rzutuje bowiem ujemnie na efekty pracy pedagogicznej, obniża rangę przedmiotu, ogranicza zakres badań naukowych, hamuje praktykę wydawniczą i zniekształca wymagania stawiane uczelniom pedagogicznym"^{2/}

1/

A. Pytlak. Analiza aktualnego stanu wychowania muzycznego w Szkole, Nr 1 1973, PZWS, Warszawa, s. 22.

2/ Ibidem.

B I B L I O G R A F I A

1. B. Ajewska, L. Warpechowska. Wychowanie Muzyczne w klasie V-VIII / Planowanie pracy dydaktyczno-wychowawczej/. Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, Warszawa 1973.
2. E. Ewertowska - Kilińska. Program i problemy wychowania muzycznego, w: Zeszyty Naukowe Nr 12, PWSM Gdańsk 1973.
3. M. Podhajski. Z zagadnień polskiej terminologii muzycznej, w: Zeszyty Naukowe Nr 3 PWSM 1964.
4. A. Pytlak. Analiza aktualnego stanu wychowania muzycznego w szkole ogólnokształcącej, w: Wychowanie Muzyczne w Szkole, Nr 1 - 1973, PZWS Warszawa.
5. A. Pytlak. Podstawowe ustalenia w zakresie muzycznego rozwoju dziecka, w: Wychowanie Muzyczne w Szkole, Nr 4 - 1972 Warszawa.
6. A. Pytlak. Współczesne badania nad rozwojem muzycznym dzieci i ich implikacje dla programu wychowania muzycznego, w: Wychowanie Muzyczne w Szkole Nr 1 - 1972, PZWS Warszawa.
7. A. Pytlak. Założenia teoretyczne nowego programu wychowania muzycznego, w: Wychowanie Muzyczne w Szkole Nr 5-1972, PZWS Warszawa.
8. J. Rulka. Z problematyki kształtowania pojęć społeczno-ekonomicznych, w: Prace Komisji Filozofii i Pedagogiki II. Bydgoskie Towarzystwo Naukowe Bydgoszcz 1970.